

לחלום רחוק

מונגולייה 2005

אילן אביב

"לפני שנים רבות, פגש זאב כחול את האיילה החומה בערבה הגדולה שלפני הרי האלטאי. הוא חיזר אחריה בנמרצות, עד שנענתה לו – ומהפגש נולד המונגולי הראשון."

ממשפט-אגדה זה ניתן ללמוד הרבה על המונגולים. על הקשר שלהם לטבע, על אופיים המשלב את אומץ ליבו, יצריו העזים ונחישותו של הזאב עם רכותה וביישנותה של האיילה, ועל תפיסתם את הזמן כמשהו שאינו רציף.

בקיץ 2005 אספתי קבוצה של אוהבי-צילום, למסע צילום תיעודי במונגוליה. היה זה המפגש הראשון עם תרבות כה רחוקה ושונה.

תחילת המסע היה בעצם גיבוש החבורה. ערכתי מספר מפגשים ופתאום מאוסף אנשים הפכנו לקבוצה עם מטרה, עם יעד. להגשים חלום של מקום.

מונגוליה גירתה את דמיוננו. הסיפורים על גיגייס ח'אן ורוכביו האגדתיים, תאור המרחבים הפתוחים וחיי הנוודים גרמו לנו לחכות בכיליון עיניים לטיסה. והיום הגיע.

נחתנו באולאן באטאר, עיר הבירה האפורה הבנויה בסגנון קומוניסטי בולט. צימיגה, המדריכה המקומית אספה אותנו משדה התעופה. דיי מהר הרגשנו שמהו לא בסדר... חזותה השברירית של הילדה בת ה-18, הסתירה מ"פ חי"ר אשר במשך השבועיים הקרובים טרטה אותנו בטירונות מחודשת.

השוק השחור באולאן באטאר מהווה חוויה לעיניים: אוכפי עור מול מגפיים מונגוליים, חלב סוסות "איירק" לצד כיסונים ממולאים בבשר כבש, ואנשים מלוכסני עיניים לבושי "דל" ססגוני. השוק הינו מהגדולים במזרח אסיה ומהווה צומת סחר בין מונגוליה, סין ורוסיה.

למחרת עזבנו את הציביליזציה, אם אפשר לכנות כך את אולאן באטאר. צימי (קיצור של צימיגה), הביאה את איכפית הנהג ועימו שתי גרסאות מקומיות של ברוס-לי: הנהגים שלנו. גם את ה"פורגון" זכינו להכיר – רכב השטח הרוסי שממבט ראשון נראה כמו פולקסווגן של שנות השבעים. אך עד סוף המסע למדנו להעריך את כלי הרכב האלו על אמינותם ועבירותם. אם רק היו להם קפיצים...

השיירה של שלושת הפורגונים בדרך כבר שעתיים, וכמעט לא התקדמנו. כל עיקול בדרך פותח לפנינו עמקים רחבים חרושי ערוצי מים, גבעות מוריקות ושמיים מכוסים עד האופק בעננים לבנים גבוהים. העיניים לא מספיקות לעכל, הנשמה נפתחת. והיד לתיק המצלמה נשלחת.

טיול צלמים אמרנו? רק עכשיו מתבררת עומקה של הבעיה. כל עצירה קלה הופכת לסדנת צילום שהמשפט הנפוץ הוא "צא לי מהפריים" (בקיצור – צל"ם).

בשעות הערב הגענו ל Ger camp הראשון שלנו. גר הינו האוהל המונגולי, הבית הנפוץ בערבות מונגוליה. הגר בנוי מיריעות לבד העוטפות שלד שתי וערב מעץ אורן. בתוך הגר נמצא תנור בישול וחिमום, המוסק בגללי הבקר, מיטות צמודות בהיקף הגר ומקדש משפחתי קטן עם תמונות המשפחה ופסלוני הבודהה. מחנה הגר שלנו שוכן למרגלות דיונה ענקית המבשרת את הקרבה למדבר גובי. טיפוס מפרך לשיאה של הדיונה מביא אותנו לנקודת תצפית שהיא גן עדן לצלמים: שמיים זהובים של שקיעה מעל עמק ירוק. מושלם.

ארוחת הערב מורכבת מאוכל מונגולי בסיסי – אורז, סלט כרוב ובשר יאק. היאק הוא בהמת העבודה הנפוצה במונגוליה, הכלאה של פרה ו"סוודר אנגורה".... פרוות היאק עשירה ושעירה ומשמשת את המונגולים לייצור חבלים ושמיות.

התקדמנו לעבר המפל הגדול, כ-300 קילומטרים מדרום לחרחורין, עיר הבירה הקדומה של מונגוליה. האזור מהווה אתר "קמפינג" למשפחות מונגוליות רבות, וניתן למצוא עשרות גרים סביב המפל. אנו נטינו את אוהלינו על משטח דשא בסמוך למשפחה, אשר הזמינה אותנו לשתות תה עימם. התה המונגולי הינו משקה עממי אשר אליו מוסיפים חלב יאק או חלב סוסות ומלח. לא ממש טעים – אבל לא מכובד להתעלם ממשקה המוגש לך בחיוך ובשתי ידיים. ..

המשפחה קצת עצורה, מרוחקת, והדרך הפשוטה להתקרב אליהם היא דרך...התמונות. אנו מצלמים אותם, ומראים להם על צג המצלמה הדיגיטלית את תמונתם. מייד מתחלפת הבעת המבוכה והביישנות בהתלהבות להציג בפני המצלמה את כישורי הרכיבה, החליבה, ואף את בגדי החג של המשפחה. האירוע הופך לקלחת סוערת של צבע, צחוק ושמחה. תענוג לעיניים ולמצלמה. הגשם שירד בלילה על אוהלי הסיירים שלנו הפך את הערבה לשדה של טללים כסופים בבוקר. ההרים מנצנצים, והקשת שהתגלתה מבעד לפתח האוהל קראה לנו החוצה. גם המ"פ שלנו, שכבר מקפצת לה בתרגילי מסדר הבוקר, לא הצליחה להפר את הקסם.

ועכשיו – לגולת הכותרת התרבותית – חארחורין. עיר הבירה של ג'נגייס חאן. המנהיג המונגולי בן המאה ה-13, אשר איחד את שבטי המונגולים השונים לאומה אחת. במסע כיבושיהם שטפו המונגולים את אירופה, אסיה והגיעו עד ארץ-ישראל (קרוב עין-ג'אלות, ליד עין חרוד כיום). טימוגין, אשר כונה אח"כ "ג'נגייס חאן" הכתיב את ספר החוקים המונגולי – ה"יאסאק". קיום מצוות היאסאק על ידי אומה שלמה יצר קבוצת לוחמים עזי פנים, ממושמעיים ואכזריים. המונגולים המיטו שואה על העולם במסעות כיבושיהם והרגו כ-40 מיליון אנשים, תוך ביצוע מעשי זוועה בלתי אנושיים, אך בעיני המונגולים כיום נותר זיכרונו של ג'נגייסחאן כגיבור האומה, מאחד העם המונגולי. דיוקנו מצויר כסב מיטיב בעל זקן לבן, המחזיק את מטה החוכמה.

ג'נגייס חאן היה נווד, אולם הכיר בחשיבות הקמת עיר בירה אדמיניסטרטיבית אליה יעלו מס כל העמים הנכבשים. בארבעת קצוות העיר חארחורין ניצבו צבי אבן ענקיים אשר שמרו עליה מפני אויבים. היום ניצבים שניים מפסלים אלו בגבולות העיר, והאגדה מספרת כי עוד שניים ברחו ליער ולנהר עם התמוטטות האימפריה.

חארחורין ניצבת במישור שהיה בעבר מלא במיליון סוסים וגרים. בתוך חומה ניצבו מאות בתי תפילה שאמאנים, מספר מועט של כנסיות ואפילו מסגדים. למרות אכזריותם, היו המונגולים סובלניים כלפי דתות אחרות ושמרו על חופש פולחן במקומות בהם נכנעה האוכלוסייה המקומית ללא קרב.

בחארחורין של היום נותרו רק 17 בתי תפילה אשר שרדו את הטיהור הדתי שערכו אנשיו של סטאלין בשנות ה-30 של המאה ה-20. במנזרים אלו מתגוררים כיום כמה עשרות נזירים בודהיסטים, אשר ממשיכים לקיים את המסורת הבודהיסטית שהגיעה לאזור במאה ה-16 מטיבט.

התפזרנו ברחבי חארחורין למספר שעות של צילום וקצת בדידות, בניסיון להבין את מסתרי הדת. מחוץ לחומה ממתניים לנו עשרות רוכלים, אשר מציעים אוצרות מפתיעים שנמצאו באזור, לצד עבודות יד מעניינות. שוק קטן ונעים.

חוזרים לנסיעה בפורגון-מיקסר שמערבב את ארוחת הצהרים שלנו על הדרכים הארוכות והקופצניות. אנו בדרך לאגם הלבן, שנוצר כאשר בתו של הטוחן המקומי פשוט שכחה לסגור את פי הבאר והמים גאו עד שיצרו את האגם. קשה לתאר את המקום, אין די מילים להעביר את מראה המים הכחולים בהם משתקפים העננים, הירוק הזוהר של העשב והחום הכהה ההררי הממסגר את העמק. תמונה אחת שווה אלף מילים. חזרנו הביתה עם 15 אלף תמונות...

בערב יצאנו לרכיבה על סוסים, שבסופה הגענו למשפחה נעימה שהזמינה אותנו לארוחת ערב מסורתית לאורחים: כבש אפוי. המונגולים מכניסים את בשר הכבש לתוך כד מתכת גדול אשר לתוכו מוכנסים שכבות של חלוקי נחל שהולהטו באש המדורה במשך שעותיים. לאחר שהבשר תובל והומלח, הכד מונח אף הוא על המדורה במשך כשעה וצובר לחץ גבוה בתוכו, המתפרץ בדמות ענן ריחני ברגע שהמכסה נפתח. ממש ללקק את האצבעות...

טיפוס הבוקר שלמחרת מביא אותנו אל פסגת הר-געש קטן ולא פעיל, ומשם אנו מתחילים את דרכנו הארוכה אל שמורת סוסי הבר.

המונגולים מעריצים את סוסייהם. מאז גיל חמש, גיל בו מקבל הילד את סוסו הראשון, ועד לזקנתם, מבלי המונגולים על אוכף או ישירות על גב הסוס – יותר מאשר על הקרקע. יציבת הרכיבה הזקופה, הגאה והטבעית נראית בעינינו כפלא. הילדים המונגולים קופצים על גב סוסייהם כאילו הם רוכבי אופניים ולא סוסי פרא שזה עתה אולפו. במונגוליה כ-2.5 מליון סוסים ו-2 מיליון מונגולים. שטחה של מונגוליה גדול פי שבעים משטח ישראל ואין כמעט דרכים סלולות. חשיבות הסוס עצומה. התמזל מזלנו להיות נוכחים בתחרות רכיבה לכבוד הסייח האחרון לעונה. צפינו בהשתאות בילד בן 10, לבוש בגלימה צהובה, השועט ברחבי הערבה, על סוס במהירות הקרובה למהירות האור. ללא חשש, האיץ בסוס עד כי נדמה היה שהסוס אינו נוגע באדמה. הילד זכה בפרס הראשון – טלוויזיה העובדת על מתח של 12 וולט – מותאמת לצפייה בגר. קיימים גרים (אותם אוהלי נודדים) אשר בעליהם היצירתיים חיברו מערכת לניצול אנרגית הרוח כמקור חשמלי.

בשמורת הבר צפינו בסוסי הבר המונגולים המקוריים – אשר עקב צייד מרובה לא נותר מהם אף לא סוס יחיד במונגוליה. בשנות ה-50 יובאו למונגוליה מספר קטן של סוסים מקוריים אשר נמצאו בגן חיות בהולנד, ומאז העדר התרבה עד לכ-150 סוסים. הסוס המקורי נראה כהכלאה של סוס וזברה ובעל קומה נמוכה וראש גדול. סוסים אלו, בגוון הצהוב, מהירים מאוד וחשדנים. כל רעש או חשד מזניקים אותם ממקומם והם נעלמים בענן אבק מעבר לאופק. בעלי עדשות הזום הגדולות שבינינו זכו לראותם מקרוב יותר.

בכל טיול אתה מחכה לפנינות חמד. לאירועים שלא תכננת. כך נפגשנו בפסטיבל הנאדאם הקטן, ליד העיירה נור.

פסטיבל הנאדאם, נחגג במונגוליה אחת לשנה בחודש יולי (לא יהיה ב 2006!). במסגרת הפסטיבל נערכות תחרויות מונגוליות מסורתיות: רכיבה על סוסים, ירי בקשת וכמובן האבקות. לאירוע זה קודמות מספר רב של תחרויות מקומיות, מעין "טורנירים" אשר המנצחים מתקדמים עד הגעתם לתחרות המרכזית במסגרת הנאדאם. אנו טיילנו לאחר סיום הפסטיבל, ולכן כה הופתענו לגלות תחרות שנערכה ליד העיירה נור. מרחוק נראה היה כאילו ההמון, ללא סדר מוגדר, צובא על אחד העמקים. כשהתקרבו, ראינו מעגל ענק סביב זירת התגוששות, ואנשים מעורבבים עם רוכבים וסוסים צופים בהתלהבות. המתמודדים, לבושים בגד האבקות מסורתי, מתחילים את המאבק במין ריקוד-קידה המנסה לדמות את הנשר במעופו. פרישת הידיים האיטית והעברת המשקל מרגל לרגל משווים למתאבקים מראה של רקדנים. אבל לא לטעות – תוך שניות השרירים משתרגים, ההמון משתלהב צועק ומעודד והמפסיד מתגולל בעפר. באוהל סמוך יושבת עדת שופטים זקנים. אוכלים גבינה קשה ונהנים ממראה עיניהם. וכך, בילינו כמעט חצי יום יחד עם ההמון באירוע מלא עניין, מתח וצבע.

אנו מתקרבים לסיום טיולנו. את היומיים האחרונים העברנו במחנה גר מבודד, השוכן למרגלות הר סלעי ענק ומנגד עמק מוקף הרים. יצאנו לרפטינג בנהר שליו, בילינו ערב בטקס של שאמאנית אשר אמורה היתה להביא ברכה על המחנה (כ- 70 אחוז מהמונגולים בודהיסטים, ו- 30 אחוז מאמינים בשאמאניזם שהיא תורת ההשתלבות בטבע. כל פרט, עץ או אבן או אגם, הם בעלי נשמה ותובנה ואין לפגוע בהם).

חזרה לאולאן באטאר- קצת שופינג, ובערב מסיבת סיום במסעדת "גינג'יס ח'אן". לאחר שבועיים של טיול לא קל, בארץ פראית וקשה אנו עוזבים, עם חוויות שלא נשכח לחיים. לא הכול סופר פה, כי היריעה קצרה מלהכיל. את הלילות הארוכים של ישיבה יחד על כוס קפה, הצחוק שליווה אותנו לאורך כל הטיול, קידוש בערב שבת בגר המונגולי, את כאבי הבטן וצריבות הסרפדים ועוד מאות חוויות קטנות בטיול שונה שכזה. אבל אפשר לספר מה לקחנו עימנו ממונגוליה, מעבר לאלפי תמונות: את האפשרות לעצום עיניים ולגלוש אל המרחבים העצומים, הירוקים, של מונגוליה. את היכולת לדמיין את הילדים הצוחקים והמאושרים, על גב סוסיהם, דוהרים ברחבי הערבה המונגולית. את האווירה שלא נשכח בתוך הגר המונגולי עם קבלת האורחים החמה והתה המלוח. קיבלנו ממונגוליה את החלומות הרחוקים אותם חיפשנו.